

Bəyaz pərdəni diaqonal boyu ildırım sürəti ilə kəson qatar ekran boyu şütüyərək hansısa məntəqəyə yol almaqdadır. Qatarın hansı məntəqəyə istiqamət götürdüyü çox da eynimizə deyil, əsas diqqət, bir-birini əvəz edən vaqonların sağ və sol cinahlarında yer alan məkan anlayışlarıdır. Bir şərid kimi uzanıb gedən qatarın sağ cinahında ağız deyən qulağın eşitmədiyi, dedi-qoduların, şayələrin, kriminal insidentlərin, xoş və xoş olmayan təzahürlərin, xəyanətlərin, günah və suçlamaların, hədyanat püskürən təfərrüatların, ikiayaqlı məxluqların boğuşduğu qələbəlikdən ibarət qloballaşma (küresəlləşmə) sindromuna yoluxmuş sivil dünya, sol cinahında isə ucsuz-bucaqsız, ins-cinsin gözə dəymədiyi, az qala bəri-biyaban ovqatı aşılaman məndəcərlikdən və bu cadər məkanda, nizam- intizamlı örüşə gedən və bəzən də ikiayaqlı məxluqların törətdiklərinə "nəlbəndə baxan kimi" matdim-matdim baxan dördəyənli məxluqlardan-dəvələrdən ibarət arxaik dünya yer almaqdadır.

Beləliklə Çöl... Ucsuz-bucaqsız, az qala üföqlə qovuşan, göz işlədikcə geniş və intəhasız, hərdadəsə möhtəşəm, eyni zamanda sürünənlərin yaşadığı, özündə əsrarəngiz sirləri qizləyən vahiməli bir məkən... Elə bir məkən ki, insan da, heyvan da, üzərində yaşayan hər hansı bir canlı belə onun qarşısında sanki təzim edib keçmək məcburiyyətindədir. "Çölçü" filmində məhz o, yeni - Çöl, sanki əsas personajlardan biri kimi baş rollardan birini ifa etməkdədir. O, bütün film ərzində ekran boyu göz oxşayaraq, yerdə qalan digər qəhrəmanlar üçün özünəməxsus olan bütün qanun və yaşayış üsullarını məhz özü dikte və təlqin edir.

Kol-kos basmış ənginlik... Yandırıcı güneş... Ara-sıra çiləyən yağış... Səssizlik... Sakitlik... Və maraqlı burasıdır ki, dialoqlar və bəzən də hərəkətlər arasında olan bu sükunət filmin xeyrinə olmuş, onun bədii obrazına çevrilmiş və sanki bir seyrçi kimi bizlər də həmin an yabanı, sərt, çilpaq çölün ənginliyinə dalıb, onun sükunət dolu mühitində sakinlərdən birinə çevrilirik. "Çölçü" hərçəndi "dinamikadan məhrum" olsa da maraqlı bir yaradıcılıq məhsuludur. Rejissor Şamil Əliyev qəsdən hadisələrdəki dinamika və aksiyonun ardınca qaçmır, o, Çöl mühitini və bu sərt mühitdə yaşayan insanların bir-birinə olan münasibətini, təmas və davranışlarını sadəcə görməyə, anlamağa, dərk etməyə çalışır!...

Bu möhtəşəm, eyni zamanda sadə filmində Şamil Əliyev qoca

Dünyanı fəth edən "Çölçü"

Ulunun, gənc oğlanın və qızın simasında müdrikliyi, səmimiyyəti, təcrübəni, fərasət və bəsirəti, dostluğu, ətraf mühitə uyğunlaşma bacarığını və öz peşəsinə ürkəndən bağlılığı göstərməyə çalışmışdır. Bu qarışım bizi, şütüyən qatarın şərqindəmi, qərbindəmi və ya sağındamı, solundamı yerləşən insanlığın, xalqların hələ biri-birindən uzaqlaşmadığı, aralı düşmədiyi, əlaqələrin kəsilmədiyi, rabitələrin qırılmadığı hər hansı bir sivil dünya və ya sivilizasiyanın qaynaqları olan dönmələrə geri qaytarır.

Bu iki məkani - arxaik dünya ilə qlobal (küresəlləşən) mühiti filmin tam əvvəlində kolliziyasını bəri başdan önə sürməklə rejissor Şamil Əliyev sürətlə ötüb keçən qatarın - zamanın əks cəbhələrdə yerləşmiş iki məkani - qlobal (küresəl) dünya ilə arxaik dünyanı ayrı-ayrı rakurslardan sərgiləyərək, tamaşaçını seçmə, tərcihə dəvət edir!.. Filmin ecaz qəhrəmanlarından biri olan

Ulu (Vidadi Həsənov) isə tərcihini çoxdan etmiş arxaik dünyanı, qlobal (küresəl) dünyanın fəvqündə görürək əldən-ayaqdan uzaq, kimsənin yaşamağı ağılına belə getirmədiyi ot-ələf basmış çöldə məskən salmağa qərar vermişdir.

Şəhər həyatının süniliyindən bezen və insanlığın temel dəyərlərini Çöl ab-havasında kəşf etməyə çalışan, sakral bir bölgə olaraq Çölə - "kükünə qayıdan"

Ulu əcdadlarının ruhunu duyan bir obraz kimi canlanmışdır. Texnologiyanın muntəzəm inkişafı və sürəti qlobalizasiyanın da (küresəlləşmənin də) sürətini şərtləndirir. Müasir insanın şüuru onun mənəvi dünyasının faciəsinə çevrilməyə başlayır. Min illərlə formalaşmış ümum-

bəşəri dəyərlər aşınmağa, ifratlaşaraq deqredasiyaya uğramaq kimi təhlükəyə məruz qalır və bu hal, insanın az qala, biomassaya (biokütləyə) çevrilməsinə və nəticədə etibar ilə antropoloji bir katastrofanın yaşanmasına (səbəb) nədən olur. Bu katastrofani çoxdan

dərk edən Ulu qurtuluş yolunu da tərkidünya olub Çölə pənah getirməkdə və sığınmaqda gərməkdədir.

Qeyd etdiyimiz kimi film qatarın çağdaş sivilizasiyadan uzaq, ot-ələf basmış çöllüyə yaxınlaşması ilə başlayır. Aktyorlardan Bəhruz Vaqifoglu, Vidadi Həsənov, Cavidan Məmmədli və Salome Demurianın rol aldıkları və canlandırdıkları obrazlar bu çöllüyün başlıca sakinləridir.

Kamera tamaşaçıların nəzəri-diqqətini intəhasız, ucsuz-bucaqsız çölə yönləndirir. Ulunun oğlu olan balaca çölçü yağışlı-yağmurlu bir gecədə atasını dərin yuxudan oyadır. Ata və balaca oğlan qamışdan dam örtüklü

nəql edən Ulu-ata balaca oğlana sanki gələcəkdən xəbər verərək onun sonradan quş adını daşıyan "Şanapipik" adlı qızla tanış olacağından bəhs edir.

Balaca Çölçünün atası çöldə saxladığı dəvələrə nəzarət etməklə özünün və oğlunun güzəranını bu yolla pul qazanaraq təmin edir. Uzun illərdir ki, komfort və rahat yaşamdan, sivil həyatdan imtina edib uzaqlaşmasına baxmayaraq atanın güclü, özünəməxsus nizam-intizamlı şərtləndirən tələbləri var, belə ki, oğlunu da Çöl həyatının adət və ənənələrinə uyğun olaraq böyüdür. Atasının hər səhər erkən qalxaraq dəvələri bir qayda olaraq örüşə aparması, otlada saatlarla gözleyib onlara nəzarət etməsi, yenidən dəvələri haylayıb şər qarışarkən geri ağıla (xalxala) gətirməsi bir estafet olaraq oğla da keçir. Onların az qala hər gün təkrarlanan, yeknəsək, adi və monoton həyat tərzini göstərdikdən sonra rejissor Şamil Əliyev ustalıqla manevr edərək fəvqəladə bir zaman keçidi tətbiq edir: böyüyüb başa çatan, balaca oğlandan gənc bir oğlana çevrilən çölçü, əsl çoban obrazında yenidən kadrda peyda olur.

Onlar ata (Ulu) rəhmətə gedənə qədər birlikdə yaşayırlar. Ulu vəfat etdikdən sonra atasının peşəsini oğul davam edir. Onların şəhərdən kənardan olan tanışları Çöldən uzaqda yaşayırlar və sayları o qədər də çox deyil. Gənc Çölçü yaşa dolduqca atasının yerini tutur və sürüyə nəzarət edən yetkin bir çobana çevrilir. Günlərin biri gənc çoban hər zaman olduğu kimi dəvələri örüşdən gətirən çobanın həmişə oturduğu yerdə sakitcə gözlerini əbədi yumduğunu görür. Çölün qışda sərt soyuğuna, yayda qo-

Onlar ata (Ulu) rəhmətə gedənə qədər birlikdə yaşayırlar. Ulu vəfat etdikdən sonra atasının peşəsini oğul davam edir. Onların şəhərdən kənardan olan tanışları Çöldən uzaqda yaşayırlar və sayları o qədər də çox deyil. Gənc Çölçü yaşa dolduqca atasının yerini tutur və sürüyə nəzarət edən yetkin bir çobana çevrilir....

və suvaq çəkilmiş daxmada yaşayır və həmin gecə oğlanın sevimli dəvəsi dün-

vuruca istisna illərlə şinə gərən atasının səhətinin günü-gündən pisləşməsi və minvalla onun xəstələnməsi gözələnən idi.

Atasını dəfn etdikdən sonra yalnız qalan gənc Çölçü, "yeni ecaib həyatla" qarşılaşır. Bu səhənlərin birində mükəmməl rejissor həlli də diqqəti cəlb edir. Belə ki, atasının ölümündən sonra cavan Çölçü atasının cənazəsini tək bir dəvəyə yükləyərək səhərə yola çıxır. Yolun bir tərəfində dəvənin "kəcəvəsində" olan cənazə, digər tərəfdən isə qarşıdan sürətlə şütüyən maşınlar... Arxaik dünya ilə qlobal dünya bir daha qarşı-qarşıya, üz-üzə gəlmişdir... Çölçü sənaye cəmiyyətindən, hətta öz dövrünün texnoloji tələblərindən belə kənar bir insandır. Çölçünün gətirdiyi yerdə yaşayanlar ona aşağı təbəqəyə mənsub olan insan kimi baxırlar, o cəmiyyətin digər hissəsinin sahibləndiyi "maddi-mənəvi" nüfuza malik deyildir.

(Ardı var)

Xəzər GƏNCƏLİ,
Əməkdar artist, fəlsəfə doktoru